

Om den gifta kvinnans ställning.

(Föredrag af fröken Ellen Key vid Föreningens för gift kvinnas eganderätt sammanträde den 3 april). 1884.

Då jag för en stund beder att få taga eder uppmärksamhet i anspråk, sker det icke för att framställa den gifta kvinnans nuvarande eganderättsliga ställning, ty denna är säkerligen känd af alla här närvarande, ej heller för att ge något nytt förslag till frågans lösning, hvilket skulle vara i mer än ett afseende förmätet. Min afsigt är endast att fästa uppmärksamheten vid ett af de många oriktiga begrepp som finnas kvar beträffande denna fråga, emedan det är de oriktiga begreppen och de vilseledda känslorna, som bibehålla de oriktiga lagarne.

Detta oriktiga begrepp hos såväl män som kvinnor är att de nuvarande eganderättsliga förhållandena i äktenskapet skulle vara en stor fördel för mannen och en orättvisa endast mot kvinnan, emedan jag anser att orättvisan kanske mera skadar den deraf gynnade mannen, än den förorättade kvinnan. Innan jag försöker ådagalägga orättvisans verkningar vill jag emellertid förutskicka några ord till förklarande af dess ursprung, om hvilket oriktiga meningar också hos många äro rådande.

Det finnes många lagar i det mensk-

liga samhället som en gång varit uttryck för ett naturligt förhållande, grundadt på samhällets dåvarande utvecklingsgrad, men hvilka sedan de öfriga företeelserna vuxit förbi detta förhållande, hafva blifvit orättvisa. Så är det äfven med den lag, som gör en stor klass af svenska folkets medlemmar — de ogifta kvinnorna — omyndig, i saknad af de rättigheter som känneteckna samhällsmedlemmens myndighetsålder: sjelfbestämmelserätt och rätten att besitta egendom med full brukningsfrihet.

Att den gifta kvinnan hos oss och annanstädes kommit i denna rättslösa ställning, det beror icke — som man ofta hör sägas — endast derpå att männen varit lagstiftande och ordnat allt till sin förmån, ehuru det mycket beror härpå. Men innan männen kunde komma att stifta lagar, måste vissa samhällsförhållanden finnas att lagstifta för, och det är i dessa äldsta förhållanden som de nuvarande ha sin verkliga rot.

Hos våra hedniska förfäder voro samhällets frie medborgare jordegare, hvilka delat jorden sins emellan och vid sin jordlott voro fästa med religionens band. Jorden skulle stan-

na i ättens ego och ärfvas från far till son, emedan blott på maussidan gudstjensten kunde värdigt firas, och den hedniska gudstjenstens djupaste innehåll, det som längst lefde kvar i kristna tiden, var dyrkan af fäderneslandets andar, dem man trodde jvitas kring fädernetomten, välsignande de efterkommandes värf eller förbanande det, allt efter som de efterkommande visade sig minnesgoda med offer till andarne eller icke. Den fädernearfda gården var således helig — ej blott genom sina minnen af kärlek och arbete, utan genom en bestämd religiös tro. Husfadern var presten vid denna gudstjenst och hela hemlifvet liksom det medborgerliga lifvet var sammanslutet kring ättens helgd och husfaderns rätt.

Derför blef dotterna, vare sig hon gifte sig eller icke, arflös: ty jorden var det egentliga arfvet, och den måste stanna i den manliga slägtens hand. För öfrigt var af arsegentomten i lösören vapnen oftast det dyrbaraste — sjelfva namnet arf är kommet af att arv i det fornordiska språket betydde pil — och detta arf tillhörde således helt naturligt mannen.

Vid giftermålet begåfvades bruden af sin giftoman med en hemgift i lösören och af mannen med en morgongåfva dagen efter bröllopet, öfver hvilken hon fick egande fast ej förvaltningsrätt förr än som enka. Brudgummen gaf också giftomannen en gåfva, genom hvilken han lösköpte bruden från det rätts- och skyddsförhållande, i hvilket hon stod till sin egen ätt, och hon kom i stället i samma beroende till brudgummens. Det var icke hennes person utan myndigheten öfver henne som köptes. Denna myndighet innebär, att mannen efter godtfinnande kunde döda,

bortgifva, misshandla henne, hafva flere sidohustrur jemte den laggifta hustrun samt bestämma öfver hennes barns lif. Denna nästan oinskränkta makt berodde på att husfäderna inom familjen öfvade domare- liksom prestekallet; de voro hemmens försvarare och de underhöllo hemmens qvinliga medlemmar; de hade således af sed och religion i förening fått denna vidsträckta makt, hvilken de med motsvarande skydd återgåddade. Qvinnans rättslöshet denna tid motsvaras fullkomligt af hennes ansvarslöshet: mannen skulle svara och böta för hennes brott liksom för trälens. Men den nordiska hustrun fick, liksom i allmänhet hustrurna hos krigförande folk, inom hvilka arbetsfördelningens lag ännu icke gjort sig gällande, mycken betydighet inom hemmet sig erkänd i seden fast ej i lagen. Under husfaderns vikingafärder blef naturligtvis husmodern satt i besittning af en myndighet, af hvilken hon genom sin del af arbetet inom hemmet var väl förtjent, ty på qvinnornas omtanke och duglighet berodde då, som nu i hvarje arbetares hem i hög grad dettas välmåga och trefnad. Den aktning den nordiska qvinnan sålunda redan inom helendomen vunnit, växte efter kristendomens införande, nordborna lärde att ej blott skatta de manligt-menskliga egenskaperna, utan också de qvinligt-menskliga, åt hvilka kristendomen företrädesvis ger uttryck. Ei bland de första lagstiftningsåtgärderna efter kristendomens stadgande afser också en förbättring i qvinnans ställning, nämligen Erik den heliges lag, att qvinnan giftes till »heder och husfru, läs och nycklar, treding i lösöre och aflinge gods», hvilket blef hennes arf vid mannens fränfalle, och är hvad vi kalla

hustruns »giftorätt», ehuru denna nu är $\frac{1}{2}$, ej $\frac{1}{3}$. Så snabbt utvecklades under kristendomens inflytande aktningen för kvinnans menaiskivärde, att blott ett århundrade derefter Birger Jarl ändrade den gamla lagen om dotters arföfshet så, att syster framdeles skulle ärfva hälften mot bröder. Att denna lag kunde genomdrivas, att begreppet om kvinnans rättsliga jemalighet kunde kämpa sig fram berodde ej blott på, att det gamla stridbara samhället, der kraften var enda rättsgrunden och enda värdemätaren, började genomträngas af en annan rättsåsigt och en annan värdemätare, utan också omedelbart derpå, att religionen och med den åsigten om jordegendomens art hade förändrats, och att gudstjensten ej längre var bunden vid ätt-jorden. Under flera århundraden fortfor det samhällsskick, hvilket gjorde den lag helt naturlig som gaf mannen — hvilken hade försvarsplikterna mot landet och försörjningsplikterna mot kvinnorna — »brorslotten.» Det är först med vårt århundrade och det efter franska revolutionen på alla områden klarade medvetandet om att kvinnan är en tänkande människa med en fri samhällsmedlems rättigheter, pligter och ansvar, samt med de i så mycket ändrade ekonomiska förhållanden, t. ex. den rörliga förmögenhetens öfverhandtagande o. s. v., som lagstiftningen tagit några nämnvärda steg framåt från den ståndpunkt, på hvilken Birger Jarl stälde den svenska kvinnan.

Jag behöfver icke här upprepa allt hvad under detta århundrade vunnits åt svenska kvinnan af näringsfrihet, undervisningsfrihet, myndighet, lika arfsrätt och hvilket allt gjort henne om än ej likställd med mannen, dock stående på det skede af frigörelse och

rättserkännande, att det beror på henne sjelf och hennes sätt att begagna hvad hon eger, om hon framdeles skall vinna de friheter hon ännu saknar; ty nu har hon arbetsrätten på de flesta områden, och denna ensam kan gifva henne tillfälle att bevisa hvad hon än ytterligare har rätt att fordra.

Allt detta är emellertid väsentligen den ogifta kvinnans förvärf. Hennes ställning har på detta århundrade omskapats — man kan icke säga mindre — medan den gifta kvinnans återigen utom hvad arfsrätten angår förblifvit på den gamla ståndpunkten. Hon kan visserligen nu idka yrke och handel, men endast med sin mans tillstånd och under hans ansvar, och hennes händer äro i detta afseende ytterligare bundna genom att den gifte mannen bibehållit hans fulla förvaltnings- och dispositionsrätt öfver all den förmögenhet, som hustrun för med i boet eller kan komma att ärfva*). Iatill 1874 var hon som bekant icke ens egare af sin arbetsförtjenst.

Detta sakernas tillstånd, som gjorde den kvinna, hvilken sjelfständigt skött sitt arbete och förvaltat sin förmögenhet, förlustig dessa rättigheter då hon trädde i äktenskap; som gjorde den omyndiga moderns ställning o-sjelfständig gent emot hennes myndiga dotter; som gjorde den gifta rika kvinnan, haru oberoende hon än var vid äktenskapets ingående, beroende af sin mans godtycke för hvarje öre efter det samma; som gjorde den fattiga, gifta kvinnan beroende af en kanske oduglig eller lättsinnig mans godtfinnande i afseende på hennes müdosamt för-

*) Som känt är den gifta kvinnan i Finland ej ens egare af sin arbetsförtjenst.

varfvade arbetsinkomst, detta sakernas tillstånd väckte slutligen tänkande mäns och kvinnors uppmärksamhet, och inom riksdagen har genom flera motioner, utom riksdagen genom den här i afton samlade föreningen verkats för en ändring af svenska lagen i detta afseende. Egentliga frukten af detta arbete är den 1874 af riksdag och regering stadfästa lag, som bestämmer att: »Är genom äktenskapsförord stadgadt att hustrun tillhörig egendom skall från mannens förvaltning undantagas, eller är sådant stadgande meddeladt angående egendom, som genom gåfva eller testamente till hustrun gifven är med vilkor att den henne enskildt tillhöra skall; då eger hustrun öfver den egendom och afkomsten deraf råda, der ej anordnades blifvit om förvaltningen föreskrifvet. Kan hustrun genom eget arbete något förvärfva, deröfver må hon ock råda.»

Om hustrun vill begagna sig af sin förordsrätt kan hon nu således upphöra att bli beroende af mannens godtycke med afseende på sin förmögenhets skötsel och inkomsten deraf, och om hon vill begagna sig af rätten att råda öfver sin arbetsförtjänst, bör hon med lagens hjälp ej sällan kunna hindra, att mannen underhåller sig af hennes arbete, som det tyvärr ännu ofta sker. Denna, 1874 års lag, har dock icke ännu visat några betydande följder i afseende på den svenska gifta kvinnans rättsställning. Dels göra de förmögna kvinnorna icke gerna ett dylikt förord, ty de anse vanligen, ehuru icke på fullt hållbara skäl, att de visa ett misstroende mot den man de ämna ge sin person, om de skulle neka honom bestämningsrätten öfver deras pennningar; dels äro särskildt skuldlagarne mycket både svårtydda och otillfredsställande i fråga om skydd för

hustruns genom förord undantagna egendom och förvärf. För förordets ingående fordras dessutom en del noggranna formaliteter, utan hvilka det blir ogiltigt, hvilket också gör förordet som skydd ganska oåtkomligt för kvinnan.

Bland den arbetande klassen är seden att makarna under goda förhållanden dela arbete och förvaltning med hvarandra, utan hänsyn till mitt eller ditt, och att den dålige mannen eller hustrun förstör den andras arbetsförtjänst, utan afseende på lagen, så inrotad, att den nya lagen i allmänhet gått spårlöst förbi båda slagens hem.

Mången skulle häraf vilja sluta att inga verkliga kraf finnas att få orättvisan upphäfd, att intet verkligt gagn skulle härflyta deraf, och att det derfor är ett för vårt hemlifs utveckling alldeles gagnlöst sträfande denna förening satt sig före som (enligt sin första paragraf) vill verka för att den gifta kvinnan skall erhålla full egende- och förvaltningsrätt till all den egendom hon före, eller under äktenskapet ärver eller förvärfvar, utan att något förord derom blifvit upprättadt. Vid de öfverläggningar i frågan, som hållits dels vid mer eller mindre enskilda sammanträden, dels inom riksdagen, med anledning af de der återkommande motionerna, hafva emellertid skälen som anförts mot denna lagreform småningom ändrat art. Meningsskiljaktigheterna börja mer och mer röra sättet för att genomföra reformen, så att så väl makarnes, som barnens och borgenärers rätt blir tillgodosedd, och icke sjelfva grundsatsen, hvilken i början blef så lifligt bestridd och som man nog ännu kan få höra bekämpad med skäl hemtade från historien, naturen, religionen och filosofien. Alla dessa skäl äro de samma

som äberopats vid hvarje reform under detta århundrade, som afsett kvinnans insättande i hennes menckliga rättigheter, och man har hvarje gång spått samma samhälls- och familjeupplösande följder. Likasom man nu endast ler åt dessa olycksspådomar, när man läser om striden för kvinnans lika arfsrätt och myndighet, skall man i en framtid, när gifta kvinnans eganderätt är ett sakförhållande, förvåna sig öfver att den nuvarande orättvisan funnit försvarare och att den i alla afseenden ganeliga reformen haft så allvarliga och aktaingsvärda motståndare.

Jag kan icke under denna korta stund inlåta mig på att framdraga alla skäl som tala för reformen; jag har som nyss sades, stannat vid en enda synpunkt, manneas ogagn i stället för hans påstådda gagn af det nuvarande eganderättsförhållandet i äktenskapet.

Ingen torde kunna bestrida att den menckliga utvecklingshistorien visar oss, att för hvarje gång som de, hvilka varit i besitning af ett orättvist företräde, frivilligt afsagt sig detta eller genom förhållandena blifvit beröfvade det, så hafva dessa privilegierade på samma gång gått framåt i mencklighet. Man skulle kunna kalla en stor del af odlingshistorien, historien om tvungen eller frivillig inskränkning af makt och företrädesrättigheter till förmån för de *rättslöse*. Först gälde denna inskränkning de förtryckte bland det manliga släktet, race- och ståndsförtrycket. I vårt århundrade har maktinskränknngen börjat komma också kvinnan till godo. Men ännu hafva icke männen (och än mindre kvinnorna) fått rätt klart för sig, att den ökade rättvisan mot kvinnan innebär och allt mer skall framkalla

en högre sedlig och rättslig ståndpunkt hos männen, ett minskande af osjelfviskhetens och odlingens summa. Detta är den högsta, den allmänaste synpunkten, ur hvilken så väl män som kvinnor böra se frågan. Att genom lagen vara satt i en förtryckares ställning är för mannens sedliga personlighet, djupare sedt, icke en rätt utan en oförrätt; att genom lagen åläggas pligten att akta kvinnans menckliga personlighet och tillerkänna denna vare sig i det gifta eller ogifta ståndet den myndiga personlighetens bestämning- och eganderätt, detta är för mannen en så stor hjälp till utveckling af det menckliga hos honom sjelf, att denna fordran på kvinnans rätt egentligen också måste fordras af mannen som hans rätt.

Någon torde vilja invända att detta är allmänna satsar, som icke iaom de enskilda falla ega tillämpning; att mannen, som gift man, icke blott har pligter att vara osjelfvisk och visa aktning för sin hustrus frihet, utan också rätten att hafva lugn och hemtrefnad och att en lagstiftning, som ordnade egendomsförhållandena mellan makarne såsom de äro ordnade mellan två bolagsmän, visst icke skulle bidraga till hemmets frii och lycka utan tvärtom skada dem.

De som så tala, se saken ur de pligttrogna, för hemmet sträfvande männens synpunkt, och kunna icke inse att det på något sätt minskar ett äktenskaps verkliga lycka, att en sådan man är den som genom giftermålet får hustruns halfva förra eganderätt till hennes arf eller besparingar och hela förvaltningsrätten öfver de samma. Genom giftorätten får ju hustrun half andel i mannens arf eller besparingar, säger man, och till för-

valtning är ju mannen genom uppfostran och arten af sitt arbete den mest skickade. Han rådgör med sin hustru, om hon är en förständig kvinna, och hon kan på så sätt öfva allt det inflytande på förvaltningen utåt, som är önskligt, medan beslutanderätten dock måste ligga hos den ene, hvilken är dertill mest förberedd, nämligen mannen. Inom hemmet lemnar mannen ju vanligen åt en klok hustru en vidsträckt beslutande myndighet och fäster ofta mera afseenden på en föga klok hustrus önskingar i fråga om utgifter, än den ekonomiska ställningen tillåter; han ger henne således i själfva verket nmera allt, hvad hon genom laglig eganderätt skulle vinna, utan att därför enigthen och gemensamheten i äktenskapet behöfva att bli störda af lagbud som orda om mitt och ditt.

Låt oss se om detta tänkesätt är hållbart!

Ju mer den ogifta kvinnan genom uppfostran, handhafvande af statsjänter, yrken, handel o. s. v. kunnat få tillfälle att sätta sig in i affärlifvet, dess mindre sant blir påståendet att mannen alltid är den, som bäst kan sköta detta. Många hustrur kunna i detta fall vara mera begåfvade än deras män, och om de icke äro mera begåfvade, kunna de se sidor af saken som männen icke se. De kunna ju såsom rådgifvande göra denna insigt gällande, men det är något helt annat att då och då blifva rådfrågad, än att hafva rätten att besluta. Det kännes t. ex. ytterst påkostande för en kvinna, som genom eget arbete gjort sig ekonomiskt själfständig, att hon skall bero af sin mans godtycke i och för sin egendomsförvaltning och att ej hans visade förtroende kan fullt uppväga den rättslöshet, i hvil-

ken hon genom giftemålet råkat. Ovilkorligen öfvar denna rättslöshet ett visst irrflytande på hennes lycka och äfven på hennes ansvarskänsla gent emot den ekonomiska ställningen; ovilkorligen leder mannens beslutande rätt honom ofta att utan hustruns råd och vetskap taga många mått och steg, som kunna få följder, hvilka en dag, trots hans bästa afsigter, medföra ekonomiska förluster, inför hvilka han då står med samvetsqual öfver sin ansvarighet gent emot hustruns förlorade förtroendet, då deremot delandet af rätten att besluta också skulle kommit dem att dela ansvaret. Särskildt vill jag här påpeka bergensföbindelser och påminna om hvad en finsk vän till reformen en gång i denna krets yttrade, nämligen att han genom det mellan honom och hans förnögna hustru upprättade förordet varit alldeles fri från frestelsen att af hjälpsamhet äfventyra sitt hems ekonomiska oberoende. Ovilkorligen uppstår af mannens utslutande rätt att handhafva det ekonomiska den följd att hustrun ej i alla enskildheter får veta eller kan fatta hans ställning och att hon, långt ifrån att stärka den, genom ett lefnads sätt öfver deras verkliga tillgångar försvagar den. Ofta, ty värr, gör mannens känsla af skuld och ansvar honom slutet och bitter i stället för öppen och förtroendefull, när olyckan hotar, och detta kommer att skilja i stället för att till enig samverkan förbinda makarne.

Huru mycket mera frihet, sanning och friskhet skulle vi deremot icke finna äfven i de lyckliga hemmen, i fall det berodde på hustruns fria vilja att själf ombesörja eller åt sin man uppdraga förvaltningen af hennes egendom, i fall han vid hvarje åtgärd rörande denna hade pligten att låta

Terne fatta beslutet och själf erdast ge rådet; att de båda delade ansvaret, i fall de skötte egerdömen gemensamt, och hon ensam, om hon skötte den själf! — Huru arnorlunda skulle hon ej förstå den ekonomiska ställningen och kunna inrätta hemmet efter den; huru skulle icke en oändlighet af missförstånd och misskännanden bortfalla! Men nya kunde uppstå, säger man. Hustrurna kunde på ett för mennens själfaktning sårande sätt gå dem förbi med sitt förtroende och försunna hemmen för afslifvet; de skulle kunna slösa bort sin förmögenhet och äfven sätta mannens på spel o. s. v. Qvinnor, som så skulle missbruka sin frihet och rätt, finnas visserligen. Men icke är det sådana qvinnor, som, genom att sakna laglig rätt att vara sårande, försumliga och slösande, därför underlåta att vara det! Frånvaron af ansvar gör detta slags qvinnor ofta mycket mera hänsynslösa, fordrande och själfviska; och de ödelägga hemmens lycka och den ekonomiska ställningen lika säkert, om än litet långsammare, än om de varit lagligt i stånd dertill och ansvariga dertill. Icke heller behöfver man frukta att äktenskapet skall bli lätt upplösligt liksom ett bolag, därför att makarne eganderättsliga få bolagsmäns rättigheter och pligter. Mellan bolagsmän kunna ju, menar man, meningsutbyten uppstå, olikheter i åsichter, som måste sammanjemkas eller leda till upplösning af bolaget. Ja, det är sant. Men medvetandet om hvarandras lagliga likställighet gör mellan bolagsmän en mycket större hofsamhet och försynthet af nöden, hvilka bereda en större möjlighet att sammanjemka åsigtorna på öfverenskommelsens väg, äfven om man ej tager med i räkningen några

af de för äktenskapet i öfrigt utmärkande känslor och pligter, hvilka böra bidraga till en vänlig lösning af meningsolikheter. Och dessutom är det ju icke mera störande för äktenskapslycka, att lagen skulle gifva hvardera beslutanderätt öfver sitt, än att den nu gifver mannen den öfver bådas! Lagen har ju icke lemnat ordnandet af de eganderättsliga förhållandena åt makarnes godtycke, utan ordnat dessa för dem — och att lagen skulle ordna om dem, så att den lemnade beslutanderätt åt båda hvar öfver sitt, innebär intet annat nytt än att båda nu kunna välja gemensamheten i stället för att den förut var nödtvungen. Hustrun har sin frihet att gifva mannen om hand hela förvaltningen, att på detta sätt visa honom sitt förtroende; men antingen förtroendet varit klokt eller icke, af tvunget eller icke — ty mannen kan ju poeka eller bedja sig till sin gamla rätt —, så blir det dock på hennes eget ansvar, om hon visar sig blind eller svag, medan deremot lagen beröfvar henne all valrätt i detta fall (utom genom det så sällan brukade förordet).

Det är icke blott i fråga om det rent ekonomiska, som mannen, till skada för sin lycka och värdighet, har fått rätten att befalla i stället för lyckan att mottaga ett förtroende. Han har på alla hemmets områden skada af sin genom mälsmanskap och eganderätt gifna maktställning i äktenskapet. Medan denna äfven åt de bästa män gifver en myndighetston, en o-vilja vid invändningar, en otålighet gent emot allt, som ej fogar sig efter deras vilja, gent emot hemmen, så har den åt hustrurna i de flesta äktenskap gifvit de fel, som omyndighet och rättslöshet alltid medföra: bristande mod,

ärlighet och rättframhet, fallenhet att på omvägar genom inställsamhet, smicke o. s. v. få sin vilja fram, då hon icke kan få det öppet.

I samma mån som man erkänner att ömsesidig hjälp, samarbete, förtroelighet utgöra lyckan i äktenskapet, i samma mån blir allt, som å endera eller båda sidorna minskar detta, en för mannen skadligare verkan af orättvisan än t. o. m. för qvinnan. Ty han får icke blott jemlikt med henne bära den minskade lyckan, icke blott bära ansvaret utåt för de följder, som det bristande förtroendet ekonomiskt kunna medföra, utan ock orättvist bära ansvaret för denna af lagarne, ej af honom sjelf vållade försämring af så väl sin egen som hustruns moraliska ståndpunkt. Och just emedan det alltid går så, att den sedliga ansvars känslan växer med ökad laglig rätt, måste man lika mycket för mannens som för qvinnans skull önska att hon skall få eganderätt och förvaltningsrätt. Liksom qvinnan, då hon genom Birger Jarls lagar fick arfsrätt, strax också fick alligandet att med sin egen förmögenhet böta för sina brott och att sjelf infinna sig som svarande vid tinget (således gjordes lagligt ansvarigt på samma gång som lagligt berättigad), så skall det också gå, i fall steget tages fallt ut och äfven den gifta qvinnan likställas med sin man. Och liksom det öfverseende man vid domstolarne under hednatiden visat den helt omyndiga qvinnan samtidigt börjat minskas och man med den ökade aktningen fick större fordringar och fälde skarpare domar, så skall det gå äfven nu. Äktenskapet skall lika litet som något annat lagstiftningsområde förete något undantag från den regeln, att friheten i sjelfva verket blir det som visar

sig vara det mest förbindande; att ju fullare en persons rätt erkännes, desto samvetsgrannare blir hennes pligtsbegrepp. Lika litet som nu längre någon skulle fiona det rimligt att mannen skulle ansvara för hustruns brott, eller att han skulle åtaga sig ansvaret för hennes själ genom att vara hennes och familjens prest — såsom det en gång varit, då hustrun hörde till hans »lösegendom» — lika litet skall man framdeles kunna inse det rimliga i att han i eganderättsligt hänseende burit ansvaret för henne. Liksom hennes pligter mot sig sjelf och samhället nu i alla andra afseenden äro hennes ensak, skall man finna det lika naturligt att de bli det äfven i detta och att frivillig hjälp, ej lagligt förmyndari, blir mannens ställning i detta som i alla öfriga fall.

Jag har hittills blott talat om den ekonomiska och moraliska skada mannen och qvinnan äfven i ett godt och lyckligt äktenskap hafva af det nuvarande eganderättsförhållandet. Hvilken skada det gör den slöaktige rumlaren — han må vara rik eller fattig — hvilken kan föra sitt lastbara lif med hjälp af hustruns förmögenhet eller arbetsförtjenst, derom behöfver jag icke tala. Mot detta onda hjälper endast ett: nödtvånget att arbeta. Och den lag, som medelbart beröfvar en sådan man denna enda hjälp till upprättelse och ger honom möjlighet att underhålla sina utsväfningar genom en annans medel (i hvilken beräkning han ofta gift sig) — den lagen är mest orättvis mot den deraf skenbart gynnade. Intet kan mera förhärda en sådan mans samvete, än rätt att på sin hustrus bekostnad förstöra sig sjelf. Och om man än kan invända att en stackars hustru mån-

ga gånger alls icke skulle kunna använda sitt lagliga skydd mot en våldsam man, och att därför en ändrad lag skulle tjena till intet, så är det en stor skillnad på att mannen då skulle veta sig valdföra hennes rätt och ej såsom nu begagna sin egen. Vännerna till den nu ifrågasatta reformen fingo naturligtvis först blicken öppnad för kvinnans lidande, förnedring och oförrätt genom den nuvarande äktenskapslagstiftningen, och mången torde ännu mena att detta onda är det enda påtagliga, och att de följder för männens lycka, sedliga personligheter och ekonomiska ställning, som jag här sökt påpeka, icke äro vare sig vanliga eller farliga. Men äfven om vi lemna å sido all lagens omedelbara inverkan på mannen och endast fästa oss vid dess inverkan på kvinnans lycka och sedliga ansvarighet, kunna vi i sjelfva verket skilja denna från mannens? Man och kvinna bli hvad de ömsesidigt göra hvarandra till, men mannen är i detta afseende mera beroende af kvinnan än hon af honom. Ty det är

mödrarna som i främsta rummet bestämma männens anlag och uppfostran och derigenom deras framtid. Så pass modiga, flärdfria och arbetskraftiga, pligtrogna och sanna som en tids kvinnor äro, kunna vi i allmänhet vänta att nästa släkte af män skall blifva. Men kvinnorna bli icke fullt modiga, arbetskraftiga och flärdfria, pligtrogna och sanna förr än de på alla områden hafva användning för (och det visar sig att man på alla områden mer af dem fordrar) allt detta. Kvinnan förvärfvar icke eller utvecklar föga de egenskaper, som hon vet att lifvet inom det område der hon vanligen får sin verksamhet, d. v. s. äktenskapet, icke har behof af. Vilja männen därför få mödrar åt sina söner, som helt kunna göra desse till män, må de då inse att de först måste i lagen göra sina hustrur helt till människor, med alla menliga rättigheter och pligter.

Att sedan växa vidare i utveckling på lagens grund, det blir kvinnornas ensak och ansvar.

